

7. Rotaru M. Cercetarea, corecția și dezvoltarea actului lexic la copiii deficienți mintal. Date experimentale, recomandări. Chișinău: UPS „I.Creangă”, 2002. 65 p.
8. Roșca M. Psihologia deficienților mintal. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1967. 248 p.
9. Verza E. Conduita verbală a școlărilor mici (normali, logopați și debili mintal). București: Ed. Didactică și Pedagogică, 1973. 156 p.
10. Verza E. Particularități ale structurilor verbale la debilul mintal. În: Analele Universității București, Seria Psihologie, 1971.

INCIPIENT PERIOD OF VALUATION OF THE RIGHTS OF THE CHILD PERIOADA INCIPIENTĂ A VALORIZĂRII DREPTURILOR COPILULUI

Petru JELESCU,
dr. hab. în psihol., prof. univ., UPS „I. Creangă”

CZU: 341.231.14-053.2

Summary. The article is dedicated to the early period of valorization of children's rights. In the author's view, this is the period until its conception, followed by the prenatal / intrauterine period, then the periods of the newborn, baby, young age, etc. For the correct education for the rights of the child, the *conception of the resultant of the multifactorial interaction* is proposed, grounded by the author of the article.

Rezumat. Articolul este consacrat perioadei incipiente a valorizării drepturilor copilului. În viziunea autorului, aceasta este perioada de până la conceperea lui, după care urmează perioada prenatală/intrauterină, apoi perioadele nou-născutului, pruncului, vârstei fragede etc. Întru educarea corectă pentru drepturile copilului, este propusă *concepția rezultantei interacțiunii multifactoriale*, fundamentată de autorul articolului.

Key words: child, law, rights, instinct, freedom, prenatal / intrauterine period, postnatal period, resulting from the interaction of factors.

Cuvinte-cheie: copil, lege, drepturi, instinct, libertate, perioadă prenatală/intrauterină, perioadă postnatală, rezultanta interacțiunii factorilor.

În preambulul la *Legea privind drepturile copilului* este arătat că „Ocrotirea de către stat și societate a copilului, familiei și maternității constituie în Republica Moldova o preocupare politică, socială și economică de prim ordin” [1]. În acest sens, Parlamentul RM a adoptat *Legea* respectivă, în care este stabilit „statutul juridic al copilului ca subiect independent, care prevede asigurarea sănătății fizice și spirituale a copilului, formarea conștiinței lui civice pe baza valorilor naționale și general-umane, acordarea unei griji deosebite și protecții sociale copiilor lipsiți temporar sau permanent de anturajul familial sau care se află în alte condiții nefavorabile sau extreme” [ibidem, preambul].

Totodată, în art. 1 (2) al acestei *Legi* este indicat că „o persoană este considerată copil din momentul nașterii până la vârsta de 18 ani” [ibidem]. Conform DEX-ului, *copil* mai înseamnă și *făt* sau *copil nenăscut* [2]. În art. 1 (3) al *Legii* menționate este concretizat, de asemenea, că „Părinții sunt obligați să respecte recomandările medicilor privind asigurarea dezvoltării normale a copilului în perioada *pre- și postnatală*” (subl. subsemnatului - P.J.) [1].

Așadar, de facto, drepturile copilului trebuie respectate încă din perioada *prenatală/intrauterină*. Aceasta nu este întâmplător, deoarece ele se bazează pe *instinctul libertății*, care, la rândul său, este de natură *biologică, innăscut*, fiind caracteristic pentru toate ființele vii, începând cu cele mai elementare/simple până la cele mai dezvoltate/complexede genul homo sapiens (om cu rațiune/conștiință). Știm cu toții, bunăoară, că un iepure de câmp, fiind capturat, prins și pus în cușcă, nu supraviețuiește mult timp, deoarece este lipsit de libertate.

Deja în perioada intrauterină fătul simte **atitudinea** adultului față de el, a mamei în primul rând, dacă i se respectă drepturile sau nu de către cei din jur, de societate. De exemplu, fătul reacționează imediat, dacă mama, tata, frații, surorile îl mângâie, îl netezesc, comunică cu el etc. Și, dimpotrivă, el se supără, se agită, se neliniștește, protestează, dacă aceștia îi limitează drepturile lui: dreptul la liniște, confort, temperatură nesufocantă, aer nepoluat, alimentație și/sau băutură plăcută, la lipsa de sunete și zgomote puternice, neplăcute etc. Toate acestea anticipă trăirile emoționale de mai târziu ale adultului, își lasă amprenta asupra inteligenței lui emoționale, cognitive, personale, sociale etc. De aceea, **valorizarea** drepturilor copilului trebuie începută în perioada intrauterină, **prenatală**, deoarece pe urmă s-ar putea să fie prea târziu! Mamele trebuie să știe că deja la șase luni apar *tipetele fetale*. Din acest punct de vedere, se recomandă ca ele „in perioada prenatală sa nu fie numai purtătoarele biologice ale copiilor, ci să realizeze o comunicare frecventă cu ei, să se gândească la ei, să știe că stările emoționale pozitive sau negative, se transmit și copiilor, să găsească modalități de a-i stimula încă înainte de naștere” [3].

Pentru începutul vieții psihice „trebuie sa fie asigurate următoarele *condiții* (subl. îmi aparține - P.J.) necesare dezvoltării normale a fătului: pregătirea, cu cel puțin 6 luni înainte, pentru a deveni mamă; ereditatea normală a celor doi părinți; sănătatea fizică și mentala a lor in momentul procreării; apetit sexual si interacțiune optimă între ei; consensul pentru a avea copii; alimentația rațională a mamei, adică să corespundă cantitativ prescripțiilor medicului si calitativ, adică sa cuprindă: proteine ușoare, produse lactate, fructe și legume proaspete; control medical periodic; regim zilnic de viață în care sa alterneze optim activitatea cu odihna. În ultimele luni de sarcină se vor reduce activitățile profesionale și casnice și se va asigura program zilnic de plimbare și exercițiu fizic ușor; mama se va simți ocrotită și securizată de partenerul de viață și de ceilalți membri ai familiei de bază; *în general, climatul familial să fie pozitiv, calm, cooperant* (subl. subsemnatului - P.J.); mama să aibă credința că venirea pe lume a copilului nu va împiedica rezolvarea corespunzătoare a problemelor familiale și autorealizarea sa pe toate planurile; încredințarea că după nașterea copilului mama se va bucura de ajutor susținut din partea familiei; informarea cu privire la procesul nașterii pentru a fi pregătită pentru principalele faze și a evita astfel supraîncordarea și tensiunea care ar putea îngreuna desfășurarea normala a acestui proces” [ibidem].

Concomitent, trebuie să se știe că „pot să intervină o sumedenie de *factori nocivi* (subl. subsemnatului - P.J.), cum ar fi: starea ereditară la unul dintre părinți sau la amândoi; starea de boală și de ebrietate în timpul procreării; alimentarea deficitară a mamei care s-ar putea manifesta astfel: teama mamei de a se îngrășa o face sa mănânce insuficient chiar dacă hrana este calitativ corespunzătoare; preferința pentru alimente mai degrabă conservate care par a fi mai la îndemână și mai comod de obținut și pregătit; și într-un caz și în altul, această alimentație deficientă încetinește înmulțirea neuronilor, afectează activitatea bioelectrică a creierului și duce la întârzierea intelectuală; consumul de fructe și legume nespălate, a produselor vechi sau chiar alterate provoacă intoxicație alimentară care generează la făt hidrocefale și tulburări de vedere; suprasolicitarea profesională și casnică a mamei îi epuizează energia organică și încetinește creșterea copilului; infecțiile virale sunt dintre cei mai periculoși factori; gripa virală produce neînchiderea tubului neural si degenerări ale sistemului nervos, iar rubeola determină malformații cardiace, atacă sistemul nervos și vederea; radiațiile pot duce la mutații genetice imprevizibile cu efecte în toate planurile dezvoltării copilului; consumul de medicamente insuficient testate poate duce, de asemenea, la malformații organice; consumul de alcool afectează formarea sistemului osos, iar fumatul întârzie creșterea pentru că reduce aportul de oxigen pentru făt; climatul familial încordat,

dominat de neînțelegeri și certuri duce la stări afective negative de durată care sunt însoțite de modificări ale biochimismului sanguin și influențează direct starea fătului (P. Osterrieth); carența de vitamine, dar și excesul lor pot, de asemenea, perturba dezvoltarea fătului; foarte grav este consumul de droguri care îl poate face pe copilul însuși dependent de droguri sau îi provoacă moartea la naștere sau la puțină vreme după ce a apărut pe lume” [ibidem].

Analizând factorii dezvoltării psihice, în general, și cei ai dezvoltării personalității, în particular, am constatat că există multiple grupări și deci multiple concepții cu privire la acești factori și la rolul lor în dezvoltarea psihică a omului: concepția biogenetică [13-29; ș. a.]; concepția sociogenetică [30-34; ș. a.]; concepția convergenței celor doi factori, biologic și social, dar cu rolul decisiv al influenței factorului biologic [35; 36; ș. a.]; concepția convergenței celor doi factori (biologic și social), dar cu rolul decisiv al influenței factorului sociocultural [38; 39; ș. a.]. Etc.

După mai multe cercetări teoretice, experimentale și practice, efectuate de-a lungul anilor, am formulat *concepția rezultantei interacțiunii factorilor controlați și/sau necontrolați ai dezvoltării continui/neîntrerupte sau concepția efectului îmbinat al unor cauze multiple ca relativ necesare și suficiente*, potrivit căreia dezvoltarea psihică generală, dar și dezvoltarea oricăror facultăți psihice particulare, inclusiv mintale, de personalitate etc. este *rezultatul* interacțiunii controlate și/sau necontrolate active multifactoriale omogene și eterogene flexibile permanente a individului și/sau grupului pe tot parcursul vieții sau la acea sau altă vârstă a dezvoltării ontogenetice în cadrul activității, comunicării și comportamentului/conduitei umane [10]. Această concepție este o continuare și o variantă dezvoltată a *concepției acțional-sistemice*, elaborată și demonstrată în contextul studiului teoretico-experimental al genezei negării și afirmării la copii, preadolescenți, adolescenți și adulți [4-9; ș. a.]. Concepția rezultantei este una dintre concepțiile existente sau potențial existente cu privire la factorii dezvoltării psihice și formării personalității. De ea se ține cont, bunăoară, la moment, în pregătirea la matematică a elevilor din învățământul preuniversitar și universitar pentru concursuri și olimpiade [11; 12], fiind suficient de adecvată și productivă. De aceea, cred, ea poate fi aplicată la educația pentru drepturile copilului, începând cu perioada prenatală etc.

În art.28 (1) al *Legii privind drepturile copilului*, în finalul ei, este indicat, că „Statul apără dreptul copilului la libertatea personală” și că (art. 32) „Persoanele fizice și juridice care s-au făcut vinovate de încălcarea prezentei legi sunt trase la răspundere în modul stabilit de legislație”. Să luăm, deci, act de aceste prevederi și să respectăm necondiționat drepturile copilului.

Referințe bibliografice:

1. Lege Nr.338 din 15-12-1994 privind drepturile copilului. Publicat : 02-03-1995 în Monitorul Oficial Nr. 13 art. 127. *Versiune în vigoare din data 09.09.16 în baza modificărilor prin LP201 din 28.07.16, MO293-305/09.09.16 art.630* (https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=94939&lang=ro).
2. DEX (<https://dexonline.ro/definitie/copil>).
3. Etapa prenatală a dezvoltării umane. Nasterea și noul – nascut. <https://www.creeaza.com/referate/psihologie-psihiatrie/ETAPA-PRENATALA-A-DEZVOLTARII-592.php>.
4. Желеско, П.С., Роговин, М.С. Исследование отрицания в практической и познавательной деятельности. Отв. ред. В. А. Лекторский. Кишинёв: Штиинца, 1985. 135 с.

5. Jelescu Petru. Geneza negării la copii în perioada preverbală: studiu teoretico- experimental. Chișinău: Museum, 1999. 248 p. ISBN 9975-905-27-7.
6. Jelescu Petru. Geneza negării la copii în perioada preverbală studiu teoretico- experimental Teză doct. hab. în psihol. Chișinău, 2000. 249 p.
7. Jelescu, Petru. Negația: abordare, geneză, dezvoltare, mecanisme, formare. În: Prolegomene din istoria psihologiei în Republica Moldova. Iași: Pan Europe, 2018, p.7-18. ISBN 978-973-8483-84-2.
8. Jelescu P., Толоченко Д. Некоторые подходы к изучению утверждения и отрицания в истории возрастной психологии. – În: Научный журнал «Вестник Вятского государственного университета», 2018, nr.2, pp. 78 – 85.
9. <http://vestnik43.ru/%E2%84%962-2018>.
10. Jelescu Petru, Толоченко Диана. Психолого-педагогические и методические основы формирования утверждения и отрицания у детей раннего возраста: история и современное состояние проблемы. În: *Вестник Вятского государственного университета*. 2019, № 2 (132), pp. 116-124. [citată 11.11.2019]. ISSN 2541–7606 Психологические науки. Disponibil: <http://vestnik43.ru/vestnik-vyatgu>.
11. Jelescu Petru, Teleucă Marcel. Problema factorilor dezvoltării inteligenței matematice. – În: *Psihologie. Pedagogie specială. Asistență socială*, 2020, nr. 3(60), pp. 28-39.
12. Teleucă Marcel, Jelescu Petru. Concepția privind elevii dotați la matematică și pregătirea lor pentru concursuri și olimpiade. În: *Acta et Commentationes, Sciences of Education*, 2020, nr. 4(22), pp. 32-38. ISSN 1857-0623. E-ISSN 2587-3636 https://revista.ust.md/index.php/acta_educatie/article/view/604/590.
13. Teleucă Marcel, Jelescu Petru. Problema relației: intelect-dotare intelectuală-predispoziții naturale-aptitudini personale. În: *Acta et Commentationes, Sciences of Education*, 2021, nr. 1(23), pp. 26-35. ISSN 1857-0623. E-ISSN 2587-3636
14. https://revista.ust.md/index.php/acta_educatie/article/view/625/611.
15. Galton F. Hereditary Genius: An Inquiry into Its Laws and Consequences, London: Macmillan and Co, 1869. 390 p. [online] [citată 06.11.2021] Disponibil: <https://content.apa.org/PsycBOOKS/toc/13474>.
16. Freud Sigmund. Introducere în psihanaliză, Prelegeri de psihanaliză, Psihopatologia vieții cotidiene. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1980. 594 p.
17. Poincaré Jules Henri. *Wikipedia*. [online]. [citată 06.11.2021]. Disponibil:https://en.wikipedia.org/wiki/Henri_Poincar%C3%A9#cite_note-79.
18. Dougall William. [online]. [citată 06.11.2020]. Disponibil:[https://en.wikipedia.org/wiki/William_McDougall_\(psychologist\)](https://en.wikipedia.org/wiki/William_McDougall_(psychologist)).
19. Торндайк Э. Л. Психология арифметики. М.-Л.: Гос. Уч.-Пед. Изд., 1933. 304 с.
20. Dewey John. Biografie, teorii și contribuții. [online]. [citată 23.07.2020]. Disponibil:
21. <https://ro.thpanorama.com/blog/psicologia/john-dewey-biografia-teoras-y-aportaciones.html>.
22. Terman L. M. Descoperirea și stimularea talentului excepțional. În: *Copiii capabili de performanțe superioare*. T. Bogdan (coord.). București: Edit. Didactică și Pedagogică, 1981, pp. 142–159.
24. Ștefănescu-Goangă Fl. Selecțiunea capacităților și orientarea profesională. Cluj: Cartea Românească S.A., 1929. 12 p.
25. Fisher Ronald. [online]. [citată 06.11.2020]. Disponibil:https://en.wikipedia.org/wiki/Ronald_Fisher#cite_note-Hald98-6.

26. Dicționar enciclopedic de psihologie. Coord. Ursula Șchopu. București: Editura Babel, 1997, p. 135. 740 p. ISBN 973-48-1027-8.
27. Крутецкий В.А. Психология обучения и воспитания школьников. М.: Просвещение, 1976. 303 с.
28. Психологический словарь. Под ред. А.В. Петровского и М.Г. Ярошевского. М.: Изд. Полит. Лит., 1990. 495 с. ISBN 5-250-00364-8.
29. Berar Ioan. Problema aptitudinilor în psihologia clujeană interbelică. În: An. Inst. de Ist.,G. Bariț” din Cluj-Napoca, Series Humanistica, tom. V, 2007, pp. 87–98.
30. Кречмер Э. Строение тела и характер. Под ред. проф. П.Б. Ганнушкина. М.-П.: Государственное Издательство, 1924. 283 с.
31. Roșca Al. *Copiii superior înzestrați*, Sibiu: Edit. Institutului de Psihologie al Universității din Cluj, 1941.
32. Roșca Al., ZÖRGÖ B. Aptitudinile. București: Edit. Științifică, 1972. 150 p.
33. Eysenck Hans Jürgen. Genetică și inteligență. [online]. [citat 25.11.2021]. Disponibil: https://en.wikipedia.org/wiki/Hans_Eysenck.
34. Eysenck Hans J. Rebel with a Cause (an Autobiography). London: WH Allen & Co., 1990, p. 289–291. [online]. [citat 25.11.2021]. Disponibil: [https://en.wikipedia.org/wiki/Hans_Eysenck#cite_note-Eysenck, Hans J. 1990, p. 40-29](https://en.wikipedia.org/wiki/Hans_Eysenck#cite_note-Eysenck,_Hans_J._1990,_p._40-29).
35. Helvețius C. A. Despre spirit. București: Editura Științifică, 1959. 514 p.]. [online].
36. [citat 25.11.2021]. Disponibil: https://ro.wikipedia.org/wiki/Claude_Adrien_Helv%C3%A9tiu_s.
37. Watson John B. Wikipedia. [online]. [citat 07.11.2021]. Disponibil: https://en.wikipedia.org/wiki/John_B._Watson.
38. Bruner Jerom. Wikipedia. [online]. [citat 07.11.2021]. Disponibil: https://en.wikipedia.org/wiki/Jerome_Bruner.
39. Брунер Дж. Психология познания. М.: Прогресс, 1977. 412 с.
40. Bruner J.S. Procesul educației intelectuale. București: Editura Științifică, 1970.
41. Stern William (psiholog). Wikipedia. [online]. [citat 30.11.2021]. Disponibil: [https://en.wikipedia.org/wiki/William_Stern_\(psychologist\)](https://en.wikipedia.org/wiki/William_Stern_(psychologist))
42. PIAGET Jean.. Wikipedia. [online]. [citat 08.11.2021]. Disponibil: https://en.wikipedia.org/wiki/Jean_Piaget.
43. SĂLĂVĂSTRU, Dorina. Psihologia educației. Iași: Polirom, 2004. 288 p. ISBN 973-681-553-6.
44. Выготский Л.С. Педагогическая психология. Москва: Педагогика, 1991, 480 с. ISBN 5-7155-0358-2; [ВЫГОТСКИЙ, Л.С. *Wikipedia*. [online]. [citat 08.11.2021].
45. Jelescu P., L. C. Выготский, elevul lui Pierre Janet? Sau impactul teoriei conduitei a lui Pierre Janet asupra elaborării și aplicării teoriei dezvoltării funcțiilor psihice superioare a lui Л.С. Выготский. În: Psihologie. Pedagogie specială. Asistență socială. 2010, nr 4(21), pp.1-4.